

LAUSUNTO

Helsinki, 15.10.2019

EDUSKUNNAN SOSIAALI- JA TERVEYSVALIOKUNTA

Viite: VNS 2/2019

Asia: Lausuntopyyntö: Valtioneuvoston selonteko julkisen talouden suunnitelmasta vuosille 2020—2023

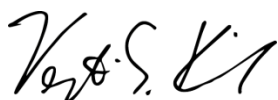
SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry on valtakunnallisten sosiaali- ja terveysjärjestöjen kattojärjestö. SOSTE on sosiaali- ja terveystieteellinen vaikuttaja ja asiantuntijajärjestö, joka rakentaa sosiaalisen hyvinvoinnin ja terveyden edellytyksiä yhteistyössä jäsenyhteisöjensä kanssa. SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry:n varsinaisina jäseninä on 233 valtakunnallista sosiaali- ja terveysalan järjestöä ja yhteistyöjäseninä 76 muuta sosiaali- ja terveysalan toimijaa.

Lisätietoja:

Edunvalvontapäällikkö Anne Perälähti, anne.peralahti@soste.fi, puhelin 050 411 1734

Pääekonomisti Jussi Ahokas, jussi.ahokas@soste.fi, puhelin 050 308 6870

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry

Vertti Kiukas

pääsihteeri

SOSTE

SOSTE Suomen sosiaali ja terveys ry
SOSTE Finlands social och hälsa rf
SOSTE Finnish Federation for Social Affairs and Health

www.soste.fi

LAUSUNNON KESKEINEN SISÄLTÖ

- SOSTE pitää julkisen talouden suunnitelmassa vuosille 2020–2023 esitettyä finanssipolitiikan linjaa sekä julkisten varojen kohdentamissuunnitelmaa pääosiltaan hyvänä.
- Talouden suhdanteen viilentyessä eteenpäin nojaava finanssipolitiikan linja hallituskaudella on perusteltu.
- Julkisen talouden suunnitelmassa monet hallitusohjelmaan kirjatut SOSTEn kannattamat yhteiskuntapoliittiset valinnat saavat niiden toteuttamiseen tarvittavat resurssit. Erityisesti SOSTE kiittää esityksessä perusturvan vahvistamista, panostuksia heikossa työmarkkina- asemassa olevien työllistämiseen sekä panostuksia varhaiskasvatukseen ja koulutukseen.
- SOSTE toivoo, että tulevissa julkisen talouden suunnitelman tarkistuksissa kiinnitetään huomiota siihen, että
 - perusturvan tason korottamista jatketaan
 - asiakasmaksulainsäädännön toimeenpanoon ja sairastamisen hinnan alentamiseen on käytössä riittävät resurssit
 - terveysperusteisessa verotuksessa otetaan rohkeampia askeleita kohti laajempaa veropohjaa esimerkiksi sokeri-, suola- ja rasvaverolla.
- SOSTE muistuttaa, että finanssipolitiikkaa tulee käyttää jatkossa yhä enemmän myös rakennepolitiikan välineenä – on kiinnitettävä huomio menojen ja verojen laadullisiin vaikutuksiin. Hyvinvointitaloudellista näkökulmaa, jossa julkisen talouden hyvinvointivaikutuksia tarkastellaan yli sektorirajojen, on edelleen vahvistettava suomalaisessa päätöksenteossa.

Aivan aluksi SOSTE haluaa huomauttaa, että lausuntoaika sekä talousarvioesityksestä että julkisen talouden suunnitelmasta oli todella lyhyt. Tämä lausuntoaika ei mahdollistanut eri dokumenttien (hallitusohjelma, julkisen talouden suunnitelma ja hallituksen toimintasuunnitelma) syvällistä analysointia ja ristiintulkintaa. SOSTE toivoo jatkossa pidempiä lausuntoaikoja asioiden perusteellisen ja laadukkaan käsittelyn mahdollistamiseksi.

Finanssipoliittinen linja julkisen talouden suunnitelmassa

Vuoden 2019 julkisen talouden suunnitelma annetaan eduskunnan käsiteltäväksi tilanteessa, jossa epävarmuus määrittelee tulevien vuosien taloudellisia näkymiä. Kansainvälinen talous on vuoden 2019 aikana vähitellen ajautunut taantumun partaalle – erityisesti teollisuustuotannon kasvun hiipumisen seurauksena. Suomen talouteen huonot uutiset eivät näytä vielä kovin vahvasti yltäneen, sillä kasvu jatkunee kuluvana vuonna suurin piirtein edellisen vuoden tahtiin (BKT kasvaneen noin 1,5 % vuositasolla). Kuitenkin esimerkiksi Suomen työmarkkinoilla on jo nähtävissä jo aiempia vuosia tasaisempaa kehitystä ja esimerkiksi työllisyyden kasvu on vuoden 2019 aikana lähes tulkoon pysähtynyt.

Näissä olosuhteissa Antti Rinteen hallituksen esitys, jonka mukaan hallitusohjelmassa sovittuja pysyviä menolisäyksiä toteutetaan etupanotteisesti ja kertaluonteisista tulevaisuusinvestoinneistakin suurin osa toteutetaan jo vuonna 2020, on perusteltu. Mikäli kansainvälisen talouden riskit todella realisoituvat ensi vuonna, negatiivinen shokki myös Suomen talouteen voi olla odottamattoman suuri. Ilman sitäkin talouskasvun hiipuminen tulevina kuukausina avaa tilaa finanssipoliittiselle elvytykselle.

Vaikka julkisen talouden suunnitelmassa tulevina vuosina tehdään noin 1,4 miljardin euron edestä pysyväisluonteisia menonlisäyksiä ja verotus kiristyy vain 0,7 miljardin euron verran, hallitus tavoittelee julkisen talouden tasapainoa vuonna 2023. Tämä tulema on riippuvainen niin monesta ulkoisesta tekijästä, että sen toteutumisen todennäköisyyttä on tässä vaiheessa mahdotonta arvioida. Mikäli orastava laskusuhdanne tai jopa taantuma kestää hallituskauden lopulle asti, tavoitteesta voidaan joutua joustamaan. Toisaalta odotettua parempi suhdanne voi vielä kääntää julkisen talouden jopa ylijäämäiseksi varsinkin silloin, jos hallitus onnistuu tekemään samalla kasvua ja julkisen talouden tasapainoa vahvistavia rakenteellisia uudistuksia – palveluissa, työmarkkinoilla, sosiaaliturvassa sekä verotuksessa.

Oikeansuuntaisia panostuksia

Julkisten varojen käytön ja suuntaamisen näkökulmasta julkisen talouden suunnitelma konkretisoi monia hallitusohjelmassa esitettyjä politiikkatavoitteita ja politiikkatoimia. SOSTE pitää tärkeänä, että tulevan neljän vuoden aikana hallitus vahvistaa perusturvaa, panostaa osatyökykyisten ja pitkäaikaistyöttömien työllistymiseen, tukee voimakkaammin lapsia, nuoria ja lapsiperheitä sekä sosiaaliturvan että palveluiden kautta – ennen kaikkea varhaiskasvatukseen ja toisen asteen koulutukseen panostamalla. Tämä näkyy myös korotuksina kuntien valtionosuuksissa. Kaikki edellä mainitut toimenpiteet ovat hyvinvointi-investointeja, jotka lisäämällä ihmisten hyvinvointia, terveyttä ja osaamista vahvistavat myös kansantaloutta ja julkista taloutta pitkällä aikavälillä.

Verotuksessa painopisteen siirtäminen työn verotuksesta ennen kaikkea haitallisen kulutuksen vähentämiseen tähtäävään verotukseen on SOSTEn näkökulmasta kannatettavaa.

Terveysperusteisten verojen, kuten tupakka-, alkoholi-, ja virvoitusjuomaveron korotukset, ovat tärkeitä kansanterveyttä jo keskipitkällä aikavälillä vahvistavia toimia. Kulutuksen verotuksen kiristämisen kompensoiminen pieni- ja keskituloisilla suunnatuilla tuloverotuksen kevennyksillä on niin ikään perusteltua ja kannatettavaa. Verojärjestelmänkin uudistamisessa tulonjakovaikutukset tulee huomioida kattavasti erityisesti silloin, kun suoraa verotusta korvataan epäsuoralla verotuksella.

Jatkossa huomioitavia julkiseen talouteen liittyviä valintoja

Viime vuosien perusturvan leikkaukset ovat johtaneet siihen, että nykyisellä hallituksella on paljon kirittävästä perusturvan tason nostamisesta riittävälle tasolle. Esimerkiksi työttömyyspäiväraha on vuodelle 2020 esitetyn korotuksen jälkeen edelleen matalammalla tasolla kuin se olisi ilman aiempina

vuosina tehtyjä indeksileikkauksia ja -jäädätyksiä. Ensisijaisten etuuksien tason nostamista tulee jatkaa pitkäjänteisesti niin, että päästään asteittain kohti viitebudjettien määrittelemää kohtuullisen minimin tasoa.

Korotuksia lapsiperheiden etuuksiin tulee jatkaa vuoden 2020 jälkeenkin. SOSTE esittää, että lapsilisä sidotaan indeksiin, jotta sen taso ei jää jatkuvasti jälkeen yleisestä kustannuskehityksestä.

SOSTE pitää tärkeänä, että sosiaali- ja terveysvaliokunta määrätietoisesti kiinnittää huomiota sairastamisen hintaan. Julkisen talouden näkökulmasta on tärkeää, että asiakasmaksulainsäädännön toteuttamiseen varataan riittävät resurssit tulevina vuosina siten, että uudella mallilla pystytään aidosti vähentämään paljon sairastavien taloudellista taakkaa. SOSTE pitää tärkeänä myös sitä, että terveyskeskukset poistettaisiin ja valtio kompensoisi tästä aiheutuvat kulut kunnille. Kun paljon sairastavien taloudellista taakkaa vähennetään, on sillä pidemmän päälle positiivisia vaikutuksia ihmisten terveyteen ja hyvinvointiin.

SOSTE vaatii, että terveysperustaisten verojen uudistamisen valmistelu käynnistetään välittömästi. Laaja-alaisempi kansanterveyttä edistävä vero tulee ottaa käyttöön jo tämän hallituskauden aikana. Ravintoon liittyvän verouudistuksen peruslähtökohtana tulee olla se, että jatkossa vero kohdistetaan yhtä lailla sekä sokeriin, suolaan että tyydyttyneeseen rasvaan. Terveiden kannalta tehokkain tapa olisi verottaa tuotteissa olevien sokeri-, suola- ja rasvapitoisuuksien mukaan sen sijaan, että verotettaisiin tiettyjä erikseen valittuja ja rajattuja tuotteita. Laaja-alainen vero muuttaisi parhaassa tapauksessa sekä kuluttajien että tuottajien käyttäytymistä ja tekisi saatavilla olevista elintarvikkeista terveellisimpiä.

Kansanterveyttä edistävällä verolla voitaisiin kerätä valitusta veron tasosta sekä verokannan laajuudesta riippuen keskipitkällä aikavälillä noin 500-1000 miljoonan euron lisätulot. Sopeutumisvaiheessa verokertymät olisivat suurempia kuin pitkällä tähtäimellä, jolloin veron hyödyt tulevat kasvaneen hyvinvoinnin ja parantuneen terveyden kautta. Vaikuttavan verotason määrittäminen edellyttää sellaisen hintatason löytämistä, johon kuluttajat alkavat reagoida kulutustaan muuttamalla.

Ylipäättään SOSTE muistuttaa sosiaali- ja terveysvaliokuntaa siitä, että jatkossa julkisen talouden valintoja tehtäessä kiinnitettäisiin entistä enemmän huomiota niiden vaikutuksiin – ihmisten käyttäytymiseen, yksilöiden hyvinvointiin ja terveyteen sekä kollektiiviseen hyvinvointiin. On siis muistettava, että julkisen talouden valinnat ovat niin ikään pitkän aikavälin rakennepolitiikkaa, jolla on moninaisia vaikutuksia yhteiskunnalliseen ja taloudelliseen kehitykseen sekä julkisen talouden pitkän aikavälin tasapainoon.

Edellinen näkemys on keskeinen SOSTEn jo pitkään edistämässä hyvinvointitaloudessa. Merkittävä osa julkisen talouden valinnoista liittyy hyvinvointi-investointeihin, niiden toimeenpanoon sekä valintoihin erilaisten hyvinvointi-investointien välillä. Jotta hyvinvointitalouden rakentaminen olisi

mahdollisimman tehokasta ja koko väestön hyvinvoinnin mahdollisimman hyvin huomioivaa, myös julkisen talouden suunnittelussa pitäisi katsoa yli sektorirajojen siten, että toimenpiteiden ja resurssienkäytön kokonaisuudesta tulee sisäisesti koherentti. On keskeistä, että eri sektoreilla tehtävät toimenpiteet tukevat toisiaan – eivätkä ainakaan ole ristiriidassa toistensa kanssa.

Järjestöjen asiantuntemuksen hyödyntäminen hallituskauden isoissa reformeissa

Hallituksen toimintasuunnitelmaan kirjatut strategiset tavoitteet hyvinvoinnin edistämisestä ja eriarvoisuuden vähentämisestä, lapsi- ja perheystävällisyyden edistämisestä, ikäystävällisyyden edistämisestä sekä sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden parantamisesta on toteutettava ihmisten ääntä kuullen ja siten, että niiden toteutukseen varataan tarvittavat resurssit.

Hallitusohjelmassa ja hallituksen toimeenpanosuunnitelmassa luvataan käynnistää sosiaaliturvauudistus. SOSTE pitää tärkeänä, että sosiaaliturvauudistus tehdään tutkimusperusteisesti parlamentaarisessa komiteassa ja siinä hyödynnetään laaja-alaisesti eri alojen asiantuntemusta. Tässä työssä on tärkeä hyödyntää myös kansalaisjärjestöjen osaamista ja tuntemusta heidän edustamiensa ihmisryhmien arjesta. Jotta näin suuren uudistuksen kanssa päästään eteenpäin, tulee se toteuttaa pienempinä palasina, määrätietoisesti yli hallituskausien yhdessä sovittuun visioon nojaten. Etuusjärjestelmän selkeiden epäkohtien korjaaminen tulee kuitenkin aloittaa heti.

Järjestöillä on merkittävä asema ja tehtävä kansalaisten hyvinvoinnin ja terveyden edistämisessä sekä eriarvoisuuden vähentämisessä, asukkaiden osallisuuden ja vaikuttamismahdollisuuksien vahvistamisessa sekä sosiaali- ja terveystalouden tuottamisessa ja kehittämisessä. Järjestöt on otettava osallisiksi myös alueelliseen ja valtakunnalliseen soite-uudistustyöhön tämän asiantuntemuksen hyödyntämiseksi.

Kolmannen sektorin palkkatuen uudistaminen tulee tehdä yhteistyössä asianosaisten järjestöjen kanssa. Vain näin saadaan aikaan vaikuttava ja toimiva uudistus, mikä huomioi erikokoiset toimijat.